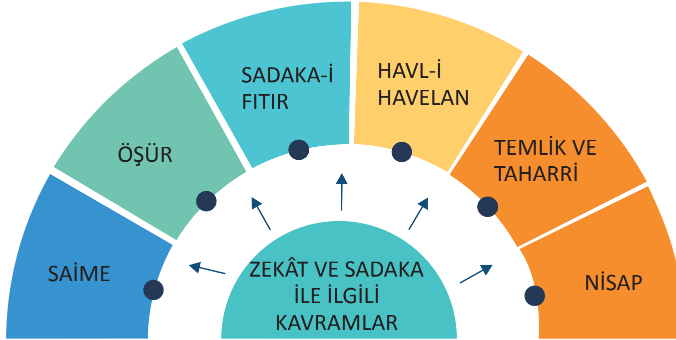

BİLGİ KUTUSU

Müslümanlar israfa girmeden rahat, konforlu bir yaşamı seçebilirler. Bu tarz lüks ürünlere, yat, tekne ve otomobillere sahip olan şahıslar, Kur'an-ı Kerim'e göre bu ürünlerin üzerinde fakirlerin hakkını da gözetmek zorundadırlar. Ancak lüks sınıfına girse bile, temel ihtiyaç görülerek alınan, sürekli kullanılan ve ticareti yapılmayan özel otomobillerden fıkhen zekât vermek gerekmez.

2.2. Zekât ve Sadaka ile İlgili Kavramlar ve Hükümler

Zekât ve Sadaka ile İlgili Kavramlar

Zekât ibadetini iyi anlayabilmek için şu kavramları iyi bilmek gerekir:

Nisap, dinen zengin sayılmak için belirlenen miktara denir. İslam'da nisap miktarı ve daha fazla mala sahip olan, zengin; daha azına sahip olan ise yoksul sayılır.

Peygamberimiz bir kişinin dinen zengin sayılması için sahip olması gereken malları şu şekilde belirlemiştir. 595 gr. gümüş, 80,18 gr. altın veya bunun tutarında para, ticaret malı, 40 koyun veya keçi, 30 sığır, 5 deve.

Hâvâic-i Asliyye(Temel İhtiyaçlar): Bir kimsenin zengin olup olmadığına bakılırken hesap dışı tutulan asli ihtiyaç ve giderleridir. Bir kimsenin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi ihtiyaçları şahsi kitaplar, meslek sahiplerinin kendi aletleri ve yaşama için zorunlu olan diğer şeylerdir.

İnsanın yaşamındaki temel ihtiyaç ve giderlerine Hâvâic-i Asliyye denir.

Son dönemde ileri teknoloji ve lüks tüketim ürünleri piyasada artmaya başlamış, kişiler gösteriş amaçlı özel yapım ayakkabı ve telefonlar yaptırmaya başlamışlardır. Ayrıca lüks tablo, mücevher ve ilginç ürün koleksiyonları zenginler arasında bir tutku hâline gelmiştir.

66 Tevbe suresi, 34-35. ayetler.

Havl-i Havelan: Malın üzerinden bir kamerî yılın geçmesi. Bir kişi, nisap miktarı para veya ticari mala sahip olup zengin sayıldığında bir hicrî yıl (355 gün) sonra zekât vermek ona farz olur.

"...Cömert ol ki; Allah da sana cömert olsun..." (Buharî, Zekât, 28)

Sâime: Senenin çoğunu meralarda otlayarak geçiren hayvanlara denir.

Öşür: Kelime anlamı "onda bir" demektir. Fıkhi terim olarak toprak ürünlerinden verilen zekât anlamında kullanılır. Toprak, emek sarf edilmeden yağmur, nehir, dere ırmak kanalları ile sulanıyorsa 1/10'u, kova, dolap, motor veya ücretle alınan su ile sulanıyorsa 1/20'si verilir.

Sadaka-i Fıtr (fitre): "Fıtır" veya "fitre"-nin kelime anlamı; "oruç açmak, yaratılış, huy, ahlak ve tabiattır." Ramazanın sonuna yetişen zengin ve hür bir Müslüman'ın, fakirlere vermekle yükümlü olduğu sadakadır. Yaratılış sadakası anlamına gelir.

Zekât ve Sadaka İle İlgili Hükümler

Zekât ve sadaka ile ilgili fıkıh kitaplarında detaylı bilgiler mevcuttur.

Zekât verecek kişinin nisap miktarı mala sahip olması gerekir.

Zekâtı Kimler Verir?

Bir kimseye zekâtın farz olması, birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartların bir kısmı zekât verecek kişiyle, bir kısmı zekâtı verilecek malla, bir kısmı da zekâtın sahih olmasıyla ilgilidir.

a. Mükellefte (Zekât Verecek Kişide) Aranılan Şartlar:

Aşağıdaki şartların tamamına sahip olan bir kimsenin zekât vermesi farz olur:

- **Müslüman olmak:** Zekât bir ibadet olduğu için Müslüman kadın da erkek gibi sorumludur. Müslüman olmayanlar zekât vermezler. Onun yerine başka vergiler verirler.
- **Âkil ve bâliğ olmak:** Akli melekesi olmayan delilere, muhâkeme gücü olmayan zekâ özürlülereve ergenlik çağına gelmemiş çocuklara zekât farz değildir. Ancak İmam Şafiî, zengin olan çocuğun malından, onun adına velisinin zekât vermesi gerektiğini söylemiştir. Günümüz âlimleri de çocuk veya akıl hastalarının mallarının çalıştırılarak gelir getirmesi durumunda işleten kişilerce, mallarının zekâtının verilmesi gerektiğini bildirmişlerdir.

- **Hür olmak:** Köle ve câriyelerin zekât vermeleri farz değildir. Tutuklu ve mahkûm olup ceza evinde bulunan kimseler ise eğer diğer şartları taşıyorlarsa zekâtlarını vermelidirler.
- **Nisap miktarı mala sahip bulunmak:** Temel ihtiyaçlarından ve borçlarından başka en az nisap miktarı nâmi (artıcı) mala sahip olmaktır.

Nisap; dinimizce çeşitli mallar için konulmuş olan zenginlik sınırı ölçüsüdür. Peygamberimiz zamanında zekâta tabi mallar için tespit edilen nisap miktarları şöyledir:

Altın: 20 Miskal
(80.18gr.)

Para: 20 Miskal
(80.18 gr. altın değeri)

Gümüş: 200 Dirhem
(595 gr.)

Koyun ve Keçi:
40 Adet

Sığır, Manda:
30 Adet

Deve: 5 Adet

Toprak Ürünleri:
5 Vesk (825 litre)

b. Zekâtı Verilecek Malda Aranan Şartlar:

- **Malın, üreyip artan cinsten olması:** Malda üreme ve artma iki türlü olur:

  1- Hakiki (gerçek) nemâ (artma/üreme): Hayvanlar, yavrulamak; toprak ürünleri büyümek, artmak; ticaret malları ise günlük hayattaki emtia fiyatlarının artması suretiyle çoğalırlar.

  2- Takdirî (hükmi) nemâ (artma/üreme): Altın, gümüş ve para gibi geçerli ve kıymetli varlıklardaki üremedir. Döviz de bunlara dâhildir. Bunlar iktisadi açıdan potansiyel olarak nemâ (artma/üreme) özelliği taşırlar.

  Taşınır veya taşınmaz malların kira gelirleri de üreyen mal kabul edilir. Ticari taksinin gelirinden, ev veya iş yerinin kirasından zekât verilir.

Ticârî amaç için satımı veya kira geliri düşünülmeyen ev, arsa, dükkân, makine, alet, araba... gibi yatırım için elde tutulmayan malların kendileri zekâta tâbî değillerdir.

- **Malın mülkiyette olması:** Zekât verecek kimsenin, zekâtını vereceği mala tam olarak sahip olması ve onu istediği gibi kullanabilmesi gerekir. Zekâttaki tam mülkiyet şartı sebebiyle âlimler şu sonuçlara varmışlardır:

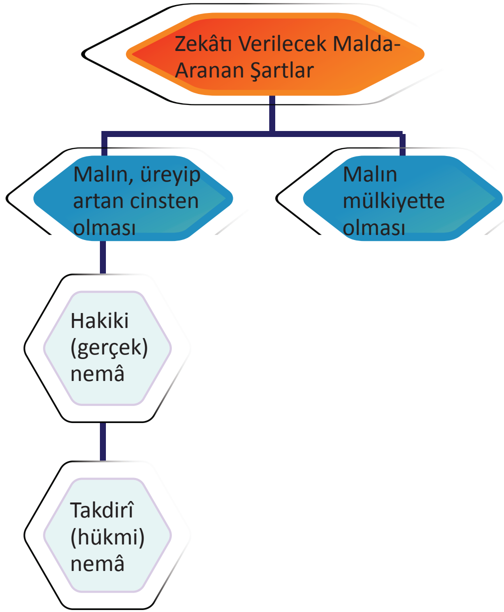
1- Zekât verileceği zaman mal, kişinin kendi tasarrufu altında olmalıdır. Kaybedilen, başkası tarafından el konulup gasp edilenmallar üzerinde tasarruf bulunmadığından zekâtları verilmez.

2- Zekât verileceği zaman mal, kişinin kendi tasarrufu altında olmalıdır. Kaybedilen, başkası tarafından el konulup gasp edilenmallar üzerinde tasarruf bulunmadığından zekâtları verilmez.

3- Bir şahsın mülkiyetinde bulunmayan malların zekâtı verilmez. Bu yüzden kamu menfaatinde kullanılan devlet mallarından, umûmî hayır işlerine vakfedilmiş vakıf mallarından zekât verilmez.

Günümüzde devlet tarafından tüzel kişi olarak kabul edilen şirketlerin zekât vermesi gerekmez. Ancak şirkete ortak olan gerçek kişiler, şirketteki hisselerini, sahip oldukları zekâta tabi diğer mallara eklerler.

4- Bir kişinin elindeki haram mal ve paralardan dolayı zekât gerekmez. Haram malın, sahibi mevcut ise sahibine verilmesi, sahibi mevcut değilse fakirlere dağıtılması gerekir. Helal olan mala, haram mal karışıp bunu ayırmak mümkün olmazsa, hepsinin zekâtını vermek lazımdır.

c. Zekâtın Geçerli Olması İçin Aranan Şartlar:

- Niyet şartı: Zekât ibadet olduğu için niyet şarttır. Yükümlünün, zekât için mal ayırırken veya ayırdığı malı zekât olarak verirken, buna kalbi ile niyet etmesi gerekir. Niyetin dil ile söylenmesi gerekmez. Bir fakire borç veren kişi daha sonra bunu zekâtına saysa caiz olmaz. Zira niyet ibadetin başında yapılmalıdır. Fakire mal verirken kişinin zekât verme niyeti olmadığından bu verilen zekâta sayılamaz.
- Malın kalitesi ile ilgili şartlar: Zekât olarak verilen malın, kullanılmayacak derecede eski ve düşük kalitede olmaması gerekir.Mükellef, zekât verdiği kimsenin zekât almaya ehil olup olmadığını araştırmalıdır.
- Temlik şartı: Temlik, zekât olarak verilecek mal veya paranın mülkiyetini zekâtı alan kimseye nakletmek demektir. Mükellef, zekât verdiği kimsenin zekât almaya ehil olup olmadığını araştırmalıdır.

Zekât Kimlere Verilir

Zekât verilecek kimselerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا
وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ
وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, miskinlere, zekât toplayan memurlara, müellefe-i kulûb'a (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, (yolda kalmış) yolculara mahsustur. Allah en iyi bilendir ve hikmet sahibidir."[67]

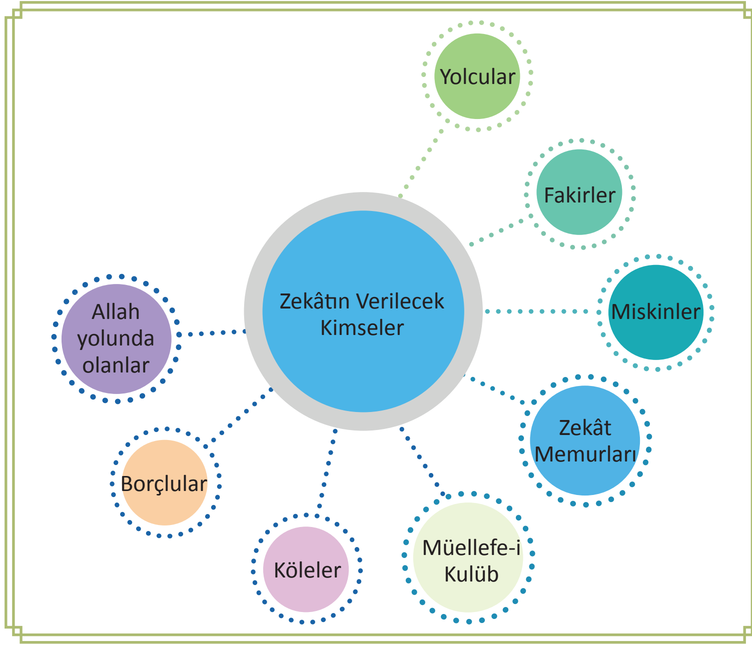
Bu ayete göre, kendilerine zekât verilecek kimseler şunlardır:

- **Fakirler:** Dinen zengin sayılacak, yani kendilerinin zekât vermeleri farz olacak kadar nisap miktarı mala veya paraya sahip bulunmayan, gelirleri ihtiyaçlarını karşılamayan kimselerdir.
- **Miskinler:** Hiçbir geliri veya malı olmayıp yiyeceği ve giyeceği şeyler için dilenmeye bile muhtaç durumda olan kimselerdir. Tedavi giderini karşılayamayan sakat ve hastalar, bakıma muhtaç yaşlılar, sığınmacılar, gelirleri olmayan mahpuslar bu grup içinde kabul edilmiştir.
- **Zekât memurları:** İslam devletinde zekât toplamakla görevli memurların maaşları zekât hesabından ödenir.
- **Kalpleri İslam'a Isındırılacak Olanlar (Müellefe-i kulüb):** Yeni Müslüman olmuş ve başkalarının da Müslüman olmasına etki edecek, sözü dinlenen kimselerdir. Bu kişilere zekât verilmesinin amacı, imanı zayıf olanların imanını kuvvetlendirmek, bir kısmının da kötülüğüne engel olmaktır. Peygamberimiz, Mekke'nin fethinde böyle kimselere zekâttan pay vermiştir.
- **Köleler (Esirler):** Hürriyete kavuşturmak amacıyla kölelere zekât verilmiştir.

67 Tevbe suresi, 60. ayet.

- **Borçlular:** Bunlar batık borçlulardır. Borcu mal varlığından fazla olup bu borcu kazancıyla ödeyemeyen kişilerdir.
- **Allah yolunda olanlar:** Bunlar Allah yolunda savaşan mücahitlerdir. Hacca gitmek için yola çıkıp da bu esnada muhtaç duruma düşenler, Allah için ilim tahsil eden fakir talebeler ve İslam dâvetçileride bu gruba girerler.
- **Yolcular (Yolda kalanlar):** Yolculuğu esnasında parası tükenen, bu nedenle yolda kalmış olan ve memleketine ulaşamayan kimselerdir. Bunlar, memleketlerinde zengin dahi olsalar, yolculukları sırasında muhtaç duruma düştüklerinden, bu yolculuklarını tamamlayıp memleketlerine dönmeleri için onlara zekât verilebilir.

Zekât, öncelikle malın bulunduğu yerde yaşayan fakir akraba, komşu ve meslektaşlara verilmelidir. Ancak o bölgenin dışında fakir akraba veya daha muhtaç kimseler varsa onlara da gönderilebilir.

Zekâtın tamamı bir kişiye verilebileceği gibi, birkaç kişiye de paylaştırılabilir.

TARTIŞALIM

Zekâtın, günümüzde kalbi İslam'a ısındırılacak gayrimüslime ve yanında kredi kartı bulunan turiste verilip verilemeyeceği hakkında arkadaşlarınızla tartışınız.

Zekât Kimlere Verilmez?

- **Bakmakla yükümlü olunan kişilere:** Bir kimse, kendi ana, baba, dede, nine, evlat ve torunlarına -bunlar yoksul olsalar da- zekât veremez. Karı ve koca birbirine zekât veremez.[68]
- **Zenginlere:** Nisap miktarı malı ve parası olan zenginlere zekât verilmez.
  Nisap miktarı mala sahip olmamakla birlikte geçimini rahat sağlayan insanlara da zekât verilmez.
- **Çalışıp kazanabilecek durumda oldukları hâlde tembellik edip, çalışmayanlara:** Allah Resûlü ***"Zekât, ne zengine ne de sakatlığı olmayan güçlü kişiye helal değildir"***[69] buyurmuştur.
- **Müslüman olmayanlara:** Zekât, gayrimüslimlere verilemez. Çünkü zekât, Müslüman fakirin hakkıdır. Zekât parasını içki, kumar gibi günah yolunda harcayacak veya israf edecek olan kimselere vermek de doğru değildir.
- **Cami, okul, çeşme, yol, köprü gibi yerlere:** Zekât, gerçek kişilerin hakkıdır. Tüzel kişiliklere veya bu gibi yerleri

68 Mehmet Erkal, "Zekât" md., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 44, s. 205.
69 Tirmizi, Zekât, 23; Nesai, Zekât, 90.

yapmak amacıyla zekât verilemez. Çünkü zekâtta kişiye temlik şartı vardır.

Devlete verilen vergiler zekât sayılamaz. Zekâtın verileceği sekiz sınıf Kuran'ı Kerîm'de belirtildiği için onu, bunun dışındaki yerlere harcama imkânı bulunmaz, fakat vergi böyle değildir. Ayrıca zekât ve verginin yükümlülükleri farklılık arz eder. Bu yüzden Müslümanlar vergi olarak verdiği meblağı zekâttan düşemez.

Zekât Kimlere Verilmez?

- Bakmakla yükümlü olunan kişilere
- Zenginlere
- Tembellik edip, çalışmayanlara
- Müslüman olmayanlara
- Cami, okul, çeşme, yol, köprü gibi yerlere

ÖRNEKLER BULALIM

Zekât zengine verilir mi? Zengin bir mü'mine, hangi durumlarda zekât verilebilir? Örnekler bulunuz.

BİLGİ KUTUSU

"(İnfâklarınızı), kendilerini Allah yoluna adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirlere verin! Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zannederler. Sen onları sîmâlarından tanırsın. Çünkü onlar yüzsüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı, hiç şüphesiz ki Allah bilir."
(Bakara suresi, 273. ayet.)

Zekâta Tabi Mallar

Bir ibadet olduğu için zekât, her çeşit ürün ve maldan verilmez. Kişilerin zenginliğini ortaya çıkaran ve piyasada ön planda olan mal ve ürünlerden verilir. Bu mal ve ürünler şunlardır:

a. Altın, Gümüş ve Nakit Para:

Altının nisabı yirmi miskal (81.18 gram) gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir (595 gram). Para ve dövizler 81.18 gram altın değerine ulaştığında zekâta tâbidir. Bu miktardan daha fazla para, bir kişinin yanında, bankada vs. bulunur ve üzerinden de bir kamerî yıl geçerse kırkta bir yani % 2.5 zekât verir.

Nakit paranın zekât hesabı altın ile ölçülür.

Hanefî mezhebinde altın ve gümüş yatırım aracı kabul edildiğinden para gibi değerlendirilmiştir. Bu yüzden, başta kadınların zinet ve süs eşyaları olmak üzere kap-kacak, külçe ve tablo gibi her çeşit altın veya gümüş zekâta tabidir. İnci, zümrüt ve yakut gibi zinet ve süs eşyaları para gibi değerlendirilmediğinden, ticaret malı olmadıkları sürece zekâta tabi sayılmazlar.

Şafiî mezhebine göre kadınların süs amaçlı kullandıkları başta değerli taşlar olmak üzere altın ve gümüş takılar zekâta tabi değildir. Erkeklerin sahip olduğu altın ve gümüş mücevheratın zekâta tabi olduğunda ise icma' vardır.

Altın ve gümüş yatırım aracı olduğundan zekat % 2,5 'dur.

b. Ticaret Malları ve Hisse Senetleri:

Ticaret yoluyla kâr etmek için bulundurulan her çeşit mal, zekâta tâbi olur. Bunları sayı ile sınırlamak mümkün değildir. Konfeksiyon ürünleri, gıda maddeleri, inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, temizlik malzemeleri, marketlerde satılan mallar, acente ve galericilerin kendi mülkiyetlerinde bulunan araçlar vb. ticaret niyetiyle elde bulundurulursa zekâta tâbidir. Hangi cinsten olursa olsun ticaret mallarının değeri, altının nisabına ulaşırsa zekâtının verilmesi gerekir.

Ticaret mallarında zekât, kârdan değil sermayenin bütünü dikkate alınarak verilir. Tüccar zarar etse bile, malı nisabın üzerinde olduğu sürece zekâtını vermelidir.

Fabrika binası, makineleri, servis araçları gibi artıcı olmayan sabit sermaye üzerine zekât gerekmez. Fakat borçlar düşüldükten sonra ticarete konu olan nakit para, hammadde, mamul yada yarı mamul tüm ekonomik değerler, yılsonu değerleri üzerinden zekâta tabi olur.

Ticari amaçla elde tutulan ev, dükkan, iş yeri gibi binalar ve bütün gayri menkuller ile satmak için alınan ihtiyaç fazlası arabaların değerleri üzerinden 1/40 (yani % 2.5) oranında zekâtlarının verilmesi gereklidir. Bir mal satılmasa bile satış için ilan verilmiş veya satış için bir başkasına yetki verilmişse ticaret malı kabul edilir ve zekâta tabi olur.

DİKKAT EDELİM

Zekât mal olarak verilirken orta kalite ve değerde olandan verilir. Kalitesiz ve düşük değerde olandan verilmez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ey inananlar! Kazandıklarınızın iyilerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan infak edin. Gözünüzü yummadan ve severek alamayacağınız derecede kötü ve değersiz şeyleri vermeye kalkmayın. Allah'ın müstağni ve övülmeye lâyık olduğunu bilin"[62]

BİLGİ KUTUSU

Alacaklar da zekâta tabidir. Bunlar üç türlüdür:

1. Kuvvetli alacaklar: Borç olarak verilen paralar, verilen krediler ve satılan ticaret mallarının bedeli olan alacaklar ile iş yerlerinin kiraları böyledir. Ele geçince 1/40 oranında zekât verilir.

2. Orta alacaklar: Bir iş veya hizmetin karşılığı olan alacaklardır. Tazminat, ev kirası gibi alacaklar bu gruptandır. Ele geçmedikçe zekât gerekmez. Tahsil edildiği zaman nisabı geçiyorsa hemen zekâtları verilir.

3. Zayıf alacaklar: Mal, hizmet veya menfaat karşılığı olmayan alacaklardır. Batık borçlar, miras ve kadının kocasından alacağı mehir bu türdendir. Bunlar, tahsil edildikten sonra nisaba eklenir.

70 Bakara suresi 267. ayet.

Menkul kıymetler borsasında alınıp satılmakta olan hisse senetleri ve tahviller, ticari bir mal kabul edildiğinden bunların değerleri üzerinden kırkta bir oranında zekâta tabidir.

Hissedarlar, finans kurumları ve şirketlerdeki hisselerinin değerini, zekâta tabi diğer mallar ile birlikte hesaplarlar ve yıl sonunda kırkta bir oranında zekâtlarını verirler.

c. Hayvanlar:

Üretmek, süt veya yün almak maksadıyla beslenen ve yılın yarıdan fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren hayvana "sâime" denir. Bu türdeki koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştığı takdirde üzerinden bir yıl geçince zekâtlarını vermek gerekir. Sene başında nisap miktarında bulunan sâime hayvanlara yıl içinde satın alma veya yavrulama yoluyla başka hayvanlar ilave olursa yıl sonunda tüm hayvanların sayısına göre zekât verilir.

Koyun ve keçinin zekâtı; 40-120 arası için 1 koyundur. Hayvanların sayısı arttıkça zekatı düşmektedir. Bunu sebebini araştırınız.

Hayvanların zekâtlarında, belirlenen hayvanlar, zekât olarak verilebileceği gibi, değerleri de verilebilir. Zekât, hayvan olarak verildiği takdirde en düşüğü veya en iyisi değil, orta durumda olanı verilir.

Yılın çoğunu ahırda yemle beslenerek geçiren hayvana "alûfe" denir. Ticaret için, kurban olarak kesilmek için, alınıp satılan alûfe türündeki hayvanların zekâtı, ticaret malları gibi kabul edilir ve değerleri üzerinden % 2.5 oranında zekâtları verilir. Sırf yumurta, süt, et ve yavruları için ahırda yemle beslenen hayvanlar, satılmadıkları takdirde sermaye kabul edilir, sadece ticareti yapılan yumurta veya sütün zekâtları verilir.

Asli ihtiyaç kapsamına girdiğinden yük taşımak, binmek için beslenen at, katır, merkep vb. hayvanlar için zekât gerekmez. Câbir b. Abdullah "Çift süren öküzün zekâtı yoktur" demiştir.

ZEKÂTI			
Kim	Nelerden	Ne kadar	Kimlere verir?
Zengin olan her Müslüman	Altın, gümüş, nakit para, hisse senetleri ve ticaret malları	1/40 veya %2,5	Zekât; • Fakirlere, • Miskinlere, • Borçlulara, • Allah yolunda olanlara • Yolda kalmış yolculara • Kölelere, • Kalbi islama ısındırılmak istenenlere, • Zekât işlemlerini yürüten görevlilere verilebilir.
	Koyun ve keçi	40-120 arası için 1 koyun veye keçi	
	Sığır ve manda	30-40 arası için 2 yaşında bir dana	
	Deve	Her beş deve için1 koyun ve keçi	
	Toprak ürünleri	Toprak emek sarf edilmeden yağmur, nehir, dere ırmak kanalları ile sulanıyorsa 1/10'u, kova dolap, motor veya ücretle alınan su ile sulanıyorsa1/20'si verilir	
	Madenler	1/5	

Saime olan, yani yılın çoğunu kırlarda otlayarak geçiren atların da zekâtlarının verileceği bazı âlimlerce kabul edilmiştir. Bu âlimlere göre sayıları 5'ten fazla olan atların değerleri hesaplanır ve 40'ta biri (% 2,5) zekât olarak verilir. Alûfe olan ve ticari bir maksatla elde tutulan değerli atlar ise ticaret malları içinde kabul edilir ve bunlardan bir tane bile olsa -zekât nisabına ulaşabileceğinden-zekât vermek icab eder.

d. Maden ve Defineler (Rikâz):

Rikâz terimi, maden, define ve hazine gibi kendiliğinden yer altında bulunan veya insanlar tarafından yer altına gömülüp gizlenen her türlü kıymetli maden ve eşyayı ifade eder.

Zekâta tabi olan maden ve definelerde bir sene geçme şartı aranmaz. Elde edilir edilmez zekâtları verilir.

Kamu arazisinden çıkarılan altın, gümüş, bakır, kalay, nikel ve demir... gibi ateşte eritilebilen rikazdan 1/5 oranında zekât alınır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Toprak altında bulunan maden ve kıymetli şeylerden beşte bir (humus) zekât vermek gerekir"*[71] Şahsa ait bir araziden çıkarılan maden ve defineler, İmam Azam'a göre diğer ticaret malları gibi normal zekâta tabi olur.

Hanefî mezhebine göre rikâz gelirleri, "fey" hükmünde kabul edilmiştir, bu sebeple kamu yararına olan her iş için harcanabilir. Diğer mezheplere göre ise rikâz gelirleri sadece zekâtın sarf yerlerine harcanır.

e. Toprak Ürünleri (Öşür):

Öşür, toprak ürünlerinden alınan zekâttır. Kur'an-ı Kerîm'de **"Meyve verdiği vakit meyvesinden yiyin, hasat günü ürünün hakkını (zekâtını) verin"**[72] buyurulmuştur.

Toprak ürünlerinde bir yıl geçme şartı yoktur, yılda çift ürün alındığında her "hasad zamanı" zekâtının verilmesi gerekir.

Bir öşür arazisi, yağmur veya nehir suyu ile sulanırsa ürünün onda biri zekât olarak verilir. Eğer arazi, su mo-

71 Buhari, Müsakat 3.
72 En'am suresi 141. ayet.

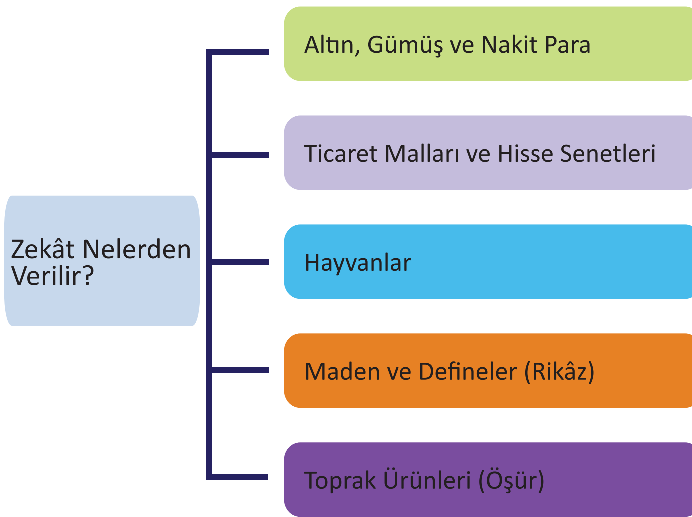
toru, satın alınan su vb. vasıtalar kullanılarak sulanırsa ürünün yirmide biri zekât olarak verilir. Allah ü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Yağmur ve kaynak suyu ile sulanan veya kendiliğinden sulak olan yerlerin ürünlerinden onda bir (öşür), hayvan gücü veya taşıma su ile sulanan topraktan ise yirmide bir zekât gerekir"*[73]

İmam Ebu Hanife'ye göre **"… Hasat günü ürünün hakkını (zekâtını) verin"**[74] ayetindeki kesin emir sebebiyle tarım ürünlerinde nisap aranmaz. İmam-ı Âzam'ın iki talebesi İmam Muhammed ile İmam Yusuf'a göre ise tarım ürünlerinde nisap beş vesk (yaklaşık 34 teneke ürün) olup, bundan daha az olan ürünlerde öşür gerekmez. Bu âlimler *"Beş vesk'ten az üründe zekât yoktur"*[75] hadisine göre hareket etmişlerdir.

PANO HAZIRLAYALIM

Zekât ve sadaka arasında fark var mıdır? Bu konuda bir pano hazırlayınız.

Balın zekâtı da toprak ürününün zekâtı gibi 1/10 oranında verilir. Çünkü arılar, arazilerden bal temin etmektedir. Ebu Hanife'ye göre balda nisap aranmaz, balın azından da çoğundan da zekât verilmesi gerekir. Ebu Yusuf'a göre beş vesk arpanın kıymetine ulaşmayan bal, zekâta tâbi değildir.

Zekât Ne Zaman Verilir?

Nakit para, altın, gümüş ve ticaret malları ile sâime hayvanlarda zekât vermek için bir yıl geçme şartı aranır. Malın üzerinden tam bir kamerî yıl geçmedikçe o mala zekât gerekmez. Madenler, tarım ürünleri ve meyvelerde ise yıl geçme şartı aranmaz. Madenler, ocaktan çıkarılınca; ekin ve meyveler de hasat edilince zekâtları verilir.

73 Buhâri, Zekât, 55; Müslim, Zekât, 8; Ebû Dâvud, Zekât 5, 12; Tirmizi, Zekât 14.
74 En'am suresi 141. ayet.
75 Buhârî, Zekât, 4.

Zekât mükellefleri zekât ibadetlerini eda etmede acele davranmalı, onu meşrû bir mazeret olmaksızın geciktirmemelidirler.

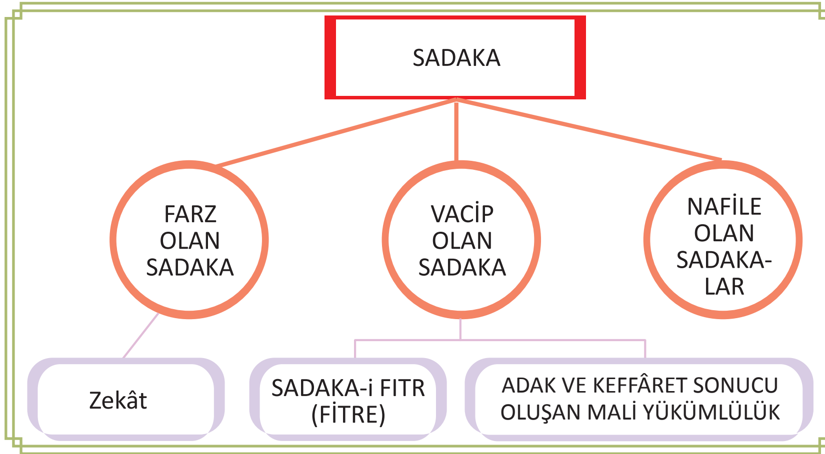
DİKKAT EDELİM

Zekât ödenme vakti gelince sadece Allah'ın rızâsına kavuşmak için verilmeli, "başa kakmadan" ve "ezâ vermeden" yerine getirilmelidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ey inananlar! Allah'a ve ahiret gününe inanmayıp, insanlara gösteriş için malını veren kimse gibi, sadakalarınızı başa kakma ve ezâ etmekle boşa çıkarmayın. Böyle kimsenin durumu, üzerinde toprak bulunan kayanın durumu gibidir. Sağanak yağan bir yağmur isabet ettiğinde onu sert kaya hâline getiriverir. Kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah inkâr eden kimseleri doğru yola eriştirmez"[68] .

Fıtır Sadakası ve Nafile Sadaka Çeşitleri

Sadaka, insanın malından sırf Allah rızası için yardımda bulunmasıdır. Gönüllü olarak fakirlere yapılan her türlü iyiliği, karşılıksız yardımlarıve harcamaları kapsar. Geniş bir anlamı olan sadakanın çeşitleri şunlardır:

Vacip olan sadakalar fıtır sadakası, adak ve keffâret sadakalarıdır.

Sadaka-i Fıtr: Fıtır sadakası, temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların, kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları her kişi için vermeleri gereken sadakadır. Hicretin ikinci yılında vacip kılınmıştır. Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre fıtır sadakası vermek farzdır.

- Sadaka-i fıtrı bayram namazı öncesinde veya bayramdan birkaç gün önce vermek gerekir. Böylece sadaka-i fıtr, fakirlerin ihtiyaçlarını gidererek bayram sevincine katılmasını sağlar. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası edâ değil, kaza hükmündedir.

Fıtır sadakası, Allah Resûlü zamanında piyasada sürekli bulunan buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzüm gibi temel gıda ürünleri üzerinden hesaplanarak, kişi başına buğdaydan yarım sa' (yaklaşık 1,5 kg.), arpa, kuru

76 Bakara suresi, 264. ayet.

hurma veya kuru üzümden ise bir sa'[77] olarak tespit edilmiştir. Bu dört maddenin herhangi birine göre fıtır sadakasını vermek caizdir. Fitrede ölçü olan bu maddelerin ve miktarlarının tespitinden amaç, bir fakirin sabahlı akşamlı bir günlük yiyeceğidir. Ancak bu noktada kişinin kendi ekonomik durumunu dikkate alması müstehap olacaktır. Bu maddelerin bizzat kendileri yiyecek olarak verilebileceği gibi, değerleri hesaplanarak parası da verilebilir. Para vermek, fakir için daha makbuldür.

Bu sadakanın nisabı, asli ihtiyaçlardan sonra, kurban için öngörülen nisap miktarı mala sahip olmaktır. Sadaka-i fıtr, zekât gibi malın değil, canın zekâtıdır. Bu yüzden fıtır sadakasında akıl ve büluğ şart değildir. Kendi geçimini temin edebilen kimse, kendisi ile birlikte bâliğ olmayan çocuklarının ve hizmetinde bulunanların fıtır sadakasını vermelidir. Mal sahibi olmayan kadının fitresini kocası verir. Ergenlik çağına gelmiş, ancak henüz evlenip ayrı yuva kurmamış olan çocuğun fitresini de babası veya annesi verir. Akıl hastasının velileri onların mallarından fıtır sadakasını vermelidir.

Sadaka Allah rızası için yoksullara verilir.

Fıtır sadakası verirken bayram ihtiyacını karşılayamayan çocuklu aileler, öğrenciler ve miskinler tercih edilebilir. Fitreyi, yakınında muhtaç kimse varken daha uzakta bulunanlara vermek mekruhtur.

Bir kimse; anasına, babasına, dedesine, ninesine, çocuklarına, torunlarına, eşine ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kimselere fitresini veremez. Fitre bir fakire verilebileceği gibi birkaç fakire de pay edilebilir. Ancak bazı fakîhler, bir fitrenin sadece bir kişiye verilebileceği görüşündedirler.

- Sadaka, Allah rızası için fakirlere, muhtaç kimselere, karşılıksız olarak verilen şey; yapılan yardım ve harcama, her türlü iyilik demektir. Bu yüzden herkesin sahip olduğu maddi manevi bir şeyi ihtiyaç sahipleriyle paylaşmasını ifade eder. Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"İçinde güneş doğan her gün, insanların her bir mafsalı için kendilerine bir sadaka gerekir. Meselâ; İki kişinin arasında adaletle hükmetmen bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseye yardım ederek hayvana*

Sadaka taşı, müslüman toplumun birbirini gözetmesinin şahididir.

77 Sa': Bir hacim ölçüsü birimidir. Yaklaşık 2.75 litreye veya ağırlık olarak da 3 kg.'a tekâbül eder.

bindirmen veya eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güzel söz bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Gelip geçene sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırman bir sadakadır"[78].

Bununla birlikte fıkıhta daha ziyade maddi yardım ve infak için kullanılmaktadır. Komşuların ihtiyaçlarını gidermek, yolcuları ağırlamak, ekinler ve meyveler toplandığı vakit bunlardan komşulara vermek, sıkıntı ve zarûret içinde bulunan Müslüman'a yardım etmek, nafile sadaka hükmündedir.

- **Sadaka-i Câriye:** Nafile sadakanın en güzellerinden biri, sürekli sevap getiren sadaka anlamına gelen sadaka-i câriyedir. Allah Resûlü sürekli ecir kaynağı olan amelleri bir hadis-i şerifte şöyle bildirmiştir: "İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şey bundan müstesnadır. Sadakayı câriye, kendisinden yararlanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih evlad."[79]
- İbadethâne, hastane, çeşme, köprü, aşevi, eğitim ve hayır kurumları yapıp, Allah rızası için buralara bağışta bulunarak bu güzel amel yerine getirilebilir. İnsanlar bu gibi yerlerden yararlandığı sürece bunları yaptıranlar, gerek sağlıklarında ve gerekse vefatlarından sonra ecir almaya devam ederler.

Bir malın gelirini sürekli olarak yoksullara tahsis etmek vakıftır.

- **Vakıf:** Kendisinden yararlanmak mümkün ve caiz olan bir malı, devamlı olarak Allah'ın mülkü kabul etmek ve gelirini, Allah rızası için hayır cihetine harcamak demektir.

Vakfetmek, bir malın gelirini sürekli olarak yoksullara tahsis etmek demektir. İslam dünyasında dinî, ictimaî hemen her sahada kurulmuş bulunan vakıflar büyük bir hizmet ifa etmişlerdir.

Vakıf, en eski dini müesseselerden biridir. Allah'ın elçisi (s.a.v.) Medine'deki yedi parça mülkünü vakfetmiştir. Ashâb-ı kiramın pek çoğu da mallarını vakfetmişlerdir. Hâlid bin Velid zırhını ve savaş atlarını, Hz. Ali Yenbu'daki bir araziyi ve bir çeşmeyi vakfetmiştir. Hz. Osman, susuzluk çekildiği bir sırada Medineli bir Yahudi'den Rume kuyusunu satın alıp, suyunu ebedî olarak topluma bağışlamıştır.

- **Karz-ı hasen:** Güzel ödünç demek olan karz-ı hasen, herhangi bir karşılık beklemeden maddi sıkıntı içinde bulunan bir kimseye borç vermektir.

78 Buhârî, Sulh, 11; Cihâd, 72,128; Müslim, Zekât, 56.
79 Dârimi, Mukaddime, 46.

İhtiyacı olup sıkıntıda olanı kurtarmak amacıyla ve geri ödenmesi noktasında sıkıştırmaksızın bir Müslüman'a borç vermek, sadakadan daha faziletlidir. Zor durumda kalıp Müslümanların kredi ve faiz batağına saplanmaması için karz-ı hasen uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Kim, din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da ona yardımda bulunur. Kim, bir Müslüman'ın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun, kıyamet gününde bir sıkıntısını giderir."*[80]

- **İnfak,** nafaka verip geçimlerini sağlama anlamına gelip gerek akraba ve hısımlardan ve gerekse diğer insanlardan yoksul ve muhtaç olanlara para veya mâişet yardımı yaparak onların geçimini sağlamak demektir.

Aile fertleri ve akrabaları arasında ihtiyaç sahibi olanlara öncelik vermek daha faziletli kabul edilmiştir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Bir kimsenin sarfedeceği en faziletli dinar, kendi aile fertlerine infak ettiği dinarla, Allah yolunda hayvanına ve yine Allah yolunda cihad edecek olan arkadaşlarına harcadığı dinardır."*[81]

"Bir kimsenin sarfedeceği en faziletli dinar, kendi aile fertlerine infak ettiği dinarla, Allah yolunda hayvanına ve yine Allah yolunda cihad edecek olan arkadaşlarına harcadığı dinardır."

Evin ihtiyacı için yapılan her türlü harcama başkalarına yapılacak yardım ve harcamadan önde gelir. Hadiste şöyle buyurulur: *"Bir Müslüman, aile fertlerinin geçimini, Allah'ın rızasını umarak sağlasa bu, kendisi için sadaka olur."*[82] Ayet-i kerîmede de şöyle buyurulur: **"...Anaya, babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya ve elinizin altında bulunan (hizmetçi ve benzeri) kimselere iyilik edin..."**[83]

Kadınların da infakta bulunması teşvik edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün kadınlara hitap ederek; *"Ey kadınlar topluluğu ziynetlerinizden de olsa sadaka verin"* buyurmuştur. Kadının zengin olup kocası fakir ise malından ona yardım yapması güzeldir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Kocan ve çocuğun tasadduk etmeye en lâyık olan kimselerdir"*[84].

"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz ve çokca istiğfar ediniz..." (Buhârî, Zekât, 44)

80 Müslim, Birr, 58.
81 Müslim, Zekât, 38; İbn Mace, Cihâd, 4; Ahmed b. Hanbel, V, 279, 284.
82 Buhârî, Nefekât 1; Müslim, Zekât 49.
83 Nisa suresi, 36. ayet.
84 Ebû Dâvud, Zekât, 44; Talâk, 19.

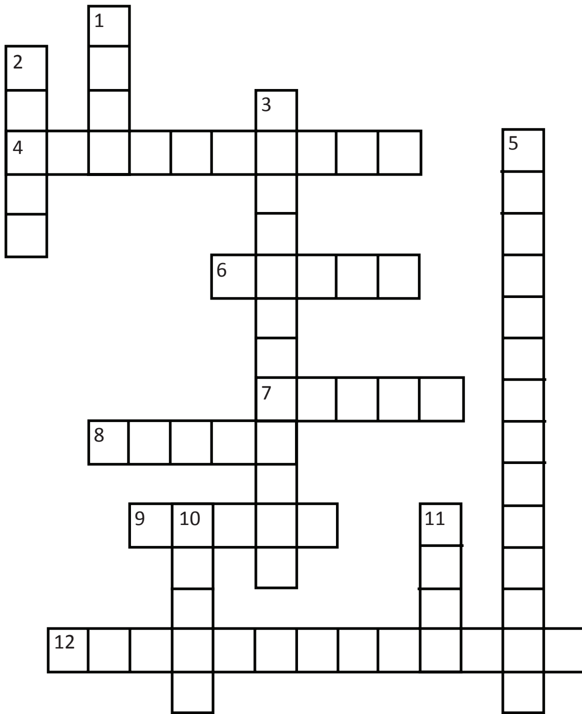
- **Îsâr:** Mü'min kardeşini kendine tercih etmek ve kendi ihtiyacı olduğu hâlde vermektir. İnfâkın en yüksek derecesi olan îsâr, cömertliğin zirvesidir. Çünkü cömertlik, malın fazlasından kendine lâzım olmayanı vermektir, îsâr ise kendisinin ihtiyacı olduğu hâlde verebilmektir.

Cenâb-ı Hak, Mekkeli muhâcirlerle evlerini paylaşan Ensâr-ı kirâmı şöylece methetmektedir: "... Kendileri zarûret içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler (îsâr ederler). Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."[85]

Özellikle savaş ve doğal afetler anında yapılacak infâk ve îsarlar hem sevap kazandırır, hem de mazlum ve ihtiyaç sahiplerinin sıkıntılarını gidermekte büyük bir katkı sağlar.

BULALIM

Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

Sağdan-Sola

4. Herhangi bir karşılık beklemeden maddi sıkıntı içinde bulunan bir kimseye borç vermek.
6. Ramazan ayının sonuna yetişen zengin ve hür bir Müslüman'ın, fakirlere vermekle yükümlü olduğu sadaka.
7. Kendisinden yararlanmak mümkün ve caiz olan bir malı, devamlı olarak Allah'ın mülkü kabul etmek ve gelirini, Allah rızası için hayır cihetine harcamak.
8. Senenin çoğunu meralarda otlayarak geçiren hayvanlara verilen ad.
9. Gerek hısımlardan ve gerekse diğer insanlardan yoksul ve muhtaç olanlara para veya mâişet yardımı yaparak onların geçimini sağlamak.
12. Sürekli sevap getiren sadaka.

Yukarıdan-Aşağıya

1. Toprak ürünlerinden verilen zekât.
2. Müslüman'ın sahip olduğu malın bir bölümünü Allah rızası için belirli kişilere karşılıksız olarak vermesi.
3. Malın üzerinden bir kamerî yılın geçmesi.
5. Bir kimsenin zengin olup olmadığına bakılırken hesap dışı tutulan asli ihtiyaç ve giderleri.
10. Dinen zengin olmanın asgari sınırı.
11. Mü'min kardeşini kendine tercih etmek ve kendi ihtiyacı olduğu hâlde vermek, infâkın en yüksek derecesi.

85 Haşr suresi, 9. ayet.